

DOI <https://doi.org/10.32782/2415-8151.2023.27.26>

УДК 712

ВПЛИВ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ НА ОЗЕЛЕНЕННЯ ВАРШАВИ

Пряха Юлія Володимирівна¹, науковий керівник – Гнатюк Лілія Романівна²

¹Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна,
email: yuliapryaha13@gmail.com

²Кандидат архітектури, доцент, доцент кафедри дизайну інтер'єру факультету архітектури
Національного авіаційного університету, Київ, Україна,
e-mail: lilii.hnatiuk@npp.nau.edu.ua, orcid: 0000-0001-5853-9429

Анотація. Мета. Мета статті – проаналізувати вплив і наслідки Другої світової війни на озеленення, рослинність і деякі об'єкти інфраструктури Варшави.

До початку Другої світової війни Варшава була дуже яскравим містом, це був культурний, економічний і політичний центр Польщі. Місто було відоме і завдяки старовинній архітектурі, включаючи Старе місто, яке було пізніше, у 1980 році, внесене до списку Світової спадщини ЮНЕСКО. Місто мало велику кількість університетів, було відоме завдяки численним мистецьким і науковим досягненням. Через Другу світову війну Варшава зазнала серйозних руйнувань, зокрема пошкодження або знищення інфраструктури, історичних пам'яток, бібліотек, університетів, урядових будівель і важливих історичних церков. Досить швидко було оцінено, що 41% будівель були незначно пошкоджені або неушкоджені взагалі, тобто їх ремонт міг бути досить швидким або вони взагалі не потребували ремонту, 15% будівель визнали придатними для ремонту і 44% зовсім не придатними до відновлення. За 6 років війни постраждало дуже багато людей, точну кількість людей, які вижили, оцінити дуже складно. Люди або переїжджали самі, або їх примусово виселяли німці. З 1 300 000 людей, які жили у Варшаві в 1939 році, приблизно 500 000 були біженцями десь навколо Варшави. Потім вони почали швидко повертатися до міста та наповнювати руїни життям. Жоден із мостів через річку не вцілів. Тому довгострокове планування було досить складним завданням, але в короткій перспективі планувалось відновити інфраструктуру та надати житло людям. На відновлення Варшаві знадобилось понад 20 років.

Одним із найпопулярніших парків довоєнної Варшави був парк Лазеньки, побудований польським королем Станіславом Августом Понятовським у 18 столітті. Іншим важливим зеленим простором для містян і досі залишається Саксонський сад, який вважається першим громадським садом. Під час відбудови велику увагу приділяли відновленню зелених просторів, завдяки чому сучасна Варшава часто опиняється серед рейтингів озелених європейських столиць.

Ключові слова: озеленення, Варшава, Друга світова війна, відновлення міста, громадські простори, парки.

ВСТУП

Унаслідок Другої світової війни було зруйновано більше 60% будівель, але за іншими даними, таких будівель було понад 80%. З 1,3 млн людей, які населяли місто, лише приблизно 500 000 повернулися до міста після закінчення війни.

Найбільше постраждав лівий берег річки Вісли, у цій частині міста розташовувались найцінніші історичні пам'ятки, урядові будівлі, історичні церкви тощо. Дуже щільна міська забудова постраждала значно більше, аніж район Прага, який був багатофункціональним житлово-промисловим районом. Звичайно, усе це не можна було відновити за 1 ніч, за тиждень чи місяць, оскільки масштаби руйнувань були величезними. Варшаві знадобилось понад 20 років для того, щоб кількість населення була така ж, як і до війни.

Стають зрозумілими масштаби руйнувань та шкоди, завданої місту внаслідок війни. Громадські зони, парки та загалом вуличні зелені насадження постраждали дуже сильно або були знищені. Тому коли після закінчення війни було ухвалене рішення про відбудову, архітектори враховували проблеми, які мало місто ще до війни і які вони хотіли вирішити, зараз Варшава посідає не останнє місце в рейтингах серед інших європейських столиць.

АНАЛІЗ ПОПЕРЕДНІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Друга світова війна мала суттєвий вплив на велику кількість міст, зокрема і на Варшаву. Саме через це нині існує велика кількість досліджень, присвячених темі руйнування Варшави, наприклад роботи польського архітектора Гжегожа Пйонтека, який дуже детально вивчав цю тему, написав про це книгу та зараз розповідає зацікавленим у цьому людям про свої дослідження у своїх інтерв'ю [19]. Для детального аналізу корисно дослідити і деякі історичні факти, які вплинули на подальші рішення про відбудову міста, чому місто вирішили відбудувати, а не залишити в такому вигляді для нащадків, або ж чому відбудова відбувалась саме таким чином, який вплив на це мала радянська влада [5; 6; 17; 18; 21; 24]. Незважаючи на важкі наслідки війни для польської столиці, деякі громадські простори все ж вдалося зберегти, нині це важливі місця для відпочинку не тільки для жителів міста, а й для туристів [13–15; 20; 23]. Під час відбудови було важливо розуміти, до яких наслідків може призвести те чи інше рішення. На досвіді сучасної Варшави можна помітити, що архітектори та планувальники

розуміли необхідність зелених насаджень у міському середовищі та важливість грамотного планування міських просторів загалом [1–3; 8; 9; 22]. Саме завдяки цьому Варшава щороку приваблює велику кількість туристів, місто постійно включають у порівняльні рейтинги озеленення різних європейських міст, серед яких столиця перебуває на високих позиціях [4; 7; 10–12; 16].

МЕТА

Проаналізувати зміни в підході до озеленення міста Варшави до Другої світової війни та після, а також які саме зміни внесли воєнні дії та руйнування міста.

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Підхід до міського планування в довоєнній Варшаві відрізнявся від сучасного уявлення. Концепція зеленого планування не була надто поширеною, проте місцеві мешканці все ж мали місця для відпочинку та спілкування.

Одним із найбільш популярних зелених просторів у довоєнній Варшаві був і залишається парк Лазеньки в самому центрі міста. Палацо-парковий комплекс містить численні пам'ятки у стилі класицизму, заснований у 18 ст. польським королем Станіславом Августом Понятовським. Із часом парк розширювався та доповнювався різними архітектурними та ландшафтними елементами. Окрім будівель, павільйонів і окремих скульптур, у комплексі є чотири сади: королівський, модерністський, романтичний і китайський. Комплекс є дуже цінним через велику кількість об'єктів культурної спадщини, має багато історичних будівель, скульптур і пам'ятників. У центрі парку розташований Палац на воді (рис. 1), який був початково збудований як королівська лазня в неокласичному стилі. Озеро оточує ставок, який є популярним місцем для катання на човні та риболовлі. Серед інших визначних пам'яток парку – Амфітеатр (рис. 1), де проводяться різні культурні заходи, оранжерея, де раніше зберігалася велика кількість різноманітних зразків тропічних рослин, в основному цитрусових, які зберігалися там взимку, а зараз там проводяться культурні заходи та зберігаються скульптури. Також у парку є цікавий і водночас важливий Білий дім – адміністративний центр парку. Саме в цьому парку знаходиться знаменита статуя композитора Фредеріка Шопена. Нині парк так само слугує місцем проведення культурних, наукових і спортивних заходів, місцем відпочинку як для туристів, так

і для місцевих жителів, які приходять туди, щоб насолодитися природою та культурними пам'ятками. Це також важливий символ багатой історії та культурної спадщини Польщі.

Іншим важливим простором у довоєнній Варшаві був Саксонський парк (сад), який і досі залишається популярним серед місцевих жителів і туристів. Саксонський сад – це найстаріший громадський сад Варшави, площею 15,5 га, у центральній частині міста. Заснований сад у кінці 17 ст. як частина резиденції польських королів, а відкритий для мешканців був у 1727 р. як один із перших доступних публічних парків у світі та перший у Польщі. За час свого існування парк зазнав багатьох змін. Спочатку він був задуманий як геометричний французький сад у стилі бароко, а вже у 19 ст. був перетворений на романтичний пейзажний англійський парк. Після того, як парк був пошкоджений під час та після Варшавського повстання, після закінчення Другої світової війни був частково відновлений.

Досить швидко парк став улюбленим місцем відпочинку місцевих жителів. Коли 27 травня 1727 р. король надав його для користування місцевим жителям, то для користування королівського двору було залишено два невеликі сади, прилеглі до палацу. Користуватися цим простором могли всі, хто був добре одягнений. Пізніше, після перетворення саду на парк в англійському стилі, біля кожних воріт був виставлений поліцейський, який не пускав до обгородженого простору недбало одягнених і нетверезих людей, євреїв у національному одязі та дітей віком до 14 років без супроводу.

Під час оборони Варшави в 1939 р. парк сильно постраждав, зокрема згоріла будівля літнього театру, багато вікових дерев постраждало, зруйнований палац не відновлено

досі. Після його закриття в 1942 р. парк було знову відкрито для мешканців у 1945 р. після розмінування. Частково насадження пережили війну, нині найбільшу групу дерев становлять каштани, також там є тополі чорні, в'язи, клени звичайні, акації, липи дрібнолисті та гінго білоба. Пізніше паркан був знятий, а сам парк розширений. Під трьома аркадами, що залишились від зруйнованого палацу, у південній частині парку розташована відновлена Могила Невідомого Солдата. Монумент установлений для вшанування пам'яті польських солдатів, які загинули в боротьбі за свою країну впродовж історії, і цілодобово охороняється Військом Польським.

У самому парку, окрім цього, наявні фонтани, скульптури, різноманітні рослини. Також там є невелике озеро з невеликим острівцем, дістатися на який можна мостом. Окрім того, що Саксонський сад (рис. 2) – це чудове місце для відпочинку та милування природою, він має велике історичне та культурне значення для Польщі.

Окрім таких великих парків, у Варшаві є багато менших парків і садів, як-от сад Красінських, Мокотове поле або ж площа Юзефа Підсулдського, яка зараз є досить популярною серед жителів, але, як і багато інших об'єктів, була відбудована після Другої світової війни.

Багато парків, скверів були зруйновані, деякі з них – під час боїв. До Другої світової війни на вулицях Варшави можна було побачити чимало широких проспектів чи бульварів, обсаджених деревами. На менших вулицях створювались квітники та сади.

Прикладом може слугувати вулиця Новий Свят (рис. 3), яка на той час була однією з головних магістралей міста, із широкими тротуарами та висадженими вздовж деревами. На цій вулиці завжди було багато

Рис. 1. Палац на воді й амфітеатр у парку Лазеньки

Рис. 2. Саксонський сад

Рис. 3. Вулиця Новий Свят до та після Другої світової війни

людей через велику кількість магазинів і ресторанів. На вулиці також було багато красивих будівель, як-от Палац Сташиця або Палац Адрія.

Окрім вулиці Новий Свят, у Варшаві було досить інших зелених вулиць і проспектів. Громадські місця, сквери та площі також часто прикрашали рослинами та квітами. Варто зазначити, що в літні місяці на таких вулицях і площах завжди збиралося багато людей, тому озеленення радше було необхідністю, аніж просто бажанням прикрасити вулиці, якщо врахувати користь зелених насаджень для людей. На жаль, значна частина зелені була сильно пошкоджена або знищена під час Другої світової війни, оскільки місто зазнало потужних бомбардувань, а більшість вулиць і будівель були зруйновані та часто не підлягали відновленню. Проте вже після завершення війни розпочалася реалізація плану з відновлення, над яким поляки почали працювати ще до завершення війни, і зараз Варшава є досить зеленим містом, з багатьма гарними зеленими насадженнями й озеленими громадськими просторами.

Стан сучасного озеленення Варшави набагато кращий, аніж був до Другої світової війни. Рівень озеленення довоєнної Варшави був настільки низьким, що люди на вихідних ходили з дітьми в парк, щоб побачити дерева, як зараз ходять до зоопарків. Була поставлена мета виправити довоєнну ситуацію з озелененням. Архітектори, які працювали над проектами відновлення, взяли до уваги важливість зелених насаджень у місті. До таких відносять газони, парки, ліси, сади та зелені дахи. Міські зелені насадження відіграють важливу роль у збагаченні міського середовища, важливі для екосистеми та часто сприймаються як показник відносного багатства району.

Зокрема, стратегії Європейської комісії щодо запланованої мережі природних і напівприродних елементів зеленої інфраструктури мають на меті покращення умов навколишнього середовища і, таким чином, здоров'я та якості життя місцевих жителів, наявність зелених насаджень сприяє цьому (Європейська комісія, 2022 р.).

Добре продумана мережа зеленої інфраструктури допомагає екосистемі, зокрема й

такими функціями, як: очищення води, покращення якості повітря, пом'якшення клімату та краща адаптація до нього. Також завдяки зеленій інфраструктурі ми маємо простори для відпочинку, де зелені насадження як частина цієї мережі відіграють важливу роль у забезпеченні екологічної, оздоровчої та технічних функцій, як-от зменшення ефекту теплового острова, інфільтрації дощової води та зменшення рівня шуму [1].

Елементи зеленої інфраструктури мають психологічні, фізичні, емоційні та соціально-економічні переваги для окремих людей і суспільства загалом і являють собою цілісний підхід до об'єднання природних і зелених зон у місті. Озеленення допомагає справлятися з підвищеним стресом і проблемами із психічним здоров'ям. Результати досліджень на стику неврології, когнітивних наук і екологічного дизайну показали, що природне зовнішнє середовище значною мірою позитивно впливає на когнітивні функції людського мозку, тобто сприяє покращенню здатності розуміння, пізнання та вивчення, усвідомлення, сприйняття та переробки інформації. Отже, природне середовище має хороший вплив на центральну нервову систему. Якість природних елементів і зеленої інфраструктури є необхідним чинником для покращення якості життя мешканців міста. Загальний аналіз структури зелених насаджень сприяє кращому розумінню функцій і структури міста, полегшує завдання планування міста. На основі досліджень 386 європейських міст Fuller and Gaston (2009 р.) виявили, що форма та розмір міст впливають на зелені насадження за межами та навколо міської зони. Вони також з'ясували, що рівень

озеленення набагато нижчий у густозаселених районах міста [1].

Варшава розташована на берегах річки Вісли в центральній-східній частині Польщі (рис. 4). Населення міста – 1,7 мільйонів. Площа міста – 517,24 км².

Місто поділене на 18 районів, усі вони відрізняються, зокрема, і за щільністю населення. Розподіл населення варіюється залежно від району. Район Охота вважається найбільш густозаселеним – 8 600 осіб на км². Найменш густонаселеним є район Вавер – середня щільність населення – 900 осіб на км². Розмір районів також коливається, найменшим є район Жолібож – площею 8,5 км². Цікаво, що найбільшим за площею районом є Вавер, який водночас вважається найменш заселеним, його площа – 79,9 км². І місцева влада, і жителі міста однаково вважають Варшаву зеленим містом, тому у 2017 р. Варшава подала заявку на нагороду Європейської зеленої столиці, де дійшла до півфіналу.

Громадські зелені зони у Варшаві становлять майже 25% площі міста. Це одна з небагатьох європейських столиць, де зелені насадження включають не тільки парки, сади, сквери, зелені зони, але і природний заповідник (Сіоłkosz, Bielecka). Площа лісів становить 52,39 км², їх частка серед зелених зон міста становить 42%. Ліси в основному розташовані на околицях міста й утворюють зелений пояс навколо міста, площа деревного покриву – 13,6% загальної площі міста.

Національний парк, розташований на околицях Варшави, охоплює невелику частину району Біляни (Білянський ліс). Він охороняється як Всесвітній біосферний заповідник ЮНЕСКО.

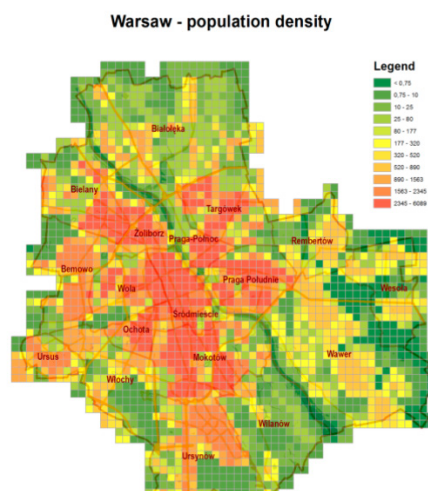

Рис. 4. Розташування Варшави

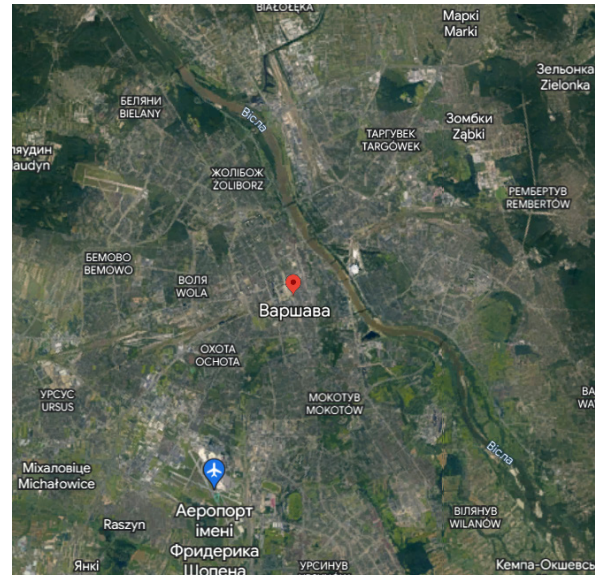

Рис. 5. Карта зелених зон Варшави (з використанням даних ресурсу Google Earth)

Берег річки Вісли, де є зелені насадження, є місцем існування дикої природи, переважно птахів. Інші природоохоронні території – це невеликі простори, розкидані по всьому місту. Частина захищених зелених зон становить приблизно 14% міських зелених насаджень (рис. 5).

ВИСНОВКИ

Натепер Варшава є польською столицею, хоча ще за часів Другої світової війни столицю планували перемістити до міста Лодзь, яке має вигідне розташування в центрі країни та постраждало значно менше. Але завдяки наполегливості місцевих жителів, архітекторів і планувальників нині Варшава приваблює до себе велику кількість туристів щороку, зокрема й завдяки історичним пам'яткам і громадським просторам. Одними з найголовніших зелених просторів у місті є парк

Лазеньки та Саксонський сад, які вдалося зберегти та частково відбудувати, завдяки чому вони стали улюбленими місцями відпочинку для населення. Завдяки вдалому плануванню та роботі над відновленням архітекторів, які розуміли проблеми довоєнного міста, нині Варшава є однією з найзеленіших європейських столиць, адже громадські зелені зони у Варшаві становлять майже 25% площі міста. Це одна з небагатьох європейських столиць, де зелені насадження включають не тільки парки, сади, сквери, зелені зони, але і природний заповідник. Важливе місце в озелененні Варшави належить лісам, які становлять 42% від загальної зеленої площі міста. Нині Варшаву цілком заслужено можна назвати містом, у якому приділяють велику увагу озелененню, завдяки цьому створено комфортні умови життя для місцевих жителів.

ЛІТЕРАТУРА

[1] Bielecka E. Access to Green Public Spaces in Warsaw. Spatial and Statistical Analysis. *FIG Working Week 2020 Smart surveyors for land and water management Amsterdam, the Netherlands, 10–14 May 2020*. URL: https://www.fig.net/resources/proceedings/fig_proceedings/fig2020/papers/ts07i/TS07I_bielecka_calka_10407.pdf (дата звернення: 29.03.2023)

[2] Analysis of green infrastructure and nature-based solutions in Warsaw – selected aspects for planning urban space / E. Pochodyła et al. *Sciendo*. DOI: 10.2478/ahr-2022-0006.

[3] Green infrastructure: reflections on past, present and future praxis Landscape. *ReseaRch*. 2017. Vol. 42. № 2. P. 135–145. DOI: 10.1080/01426397.2016.1250875.

REFERENCE

[1] Bielecka, E. Access to Green Public Spaces in Warsaw. Spatial and Statistical Analysis. (10407) *FIG Working Week 2020 Smart surveyors for land and water management Amsterdam, the Netherlands, 10–14 May 2020*. Retrieved from: https://www.fig.net/resources/proceedings/fig_proceedings/fig2020/papers/ts07i/TS07I_bielecka_calka_10407.pdf (date of application: 29.03.2023).

[2] Pochodyła, E., Jaszczak, A., Illes, J., Kristianova, K, V. Analysis of green infrastructure and nature-based solutions in Warsaw – selected aspects for planning urban space. *Sciendo*. DOI: 10.2478/ahr-2022-0006.

[3] Green infrastructure: reflections on past, present and future praxis Landscape. *ReseaRch*. 2017. Vol. 42, № 2, 135–145. DOI: 10.1080/01426397.2016.1250875.

[4] Green Warsaw even greener. URL: <https://www.iris-sensing.com/us/news/article/green-warsaw-even-greener/> (дата звернення: 30.03.2023).

[5] Historic center of Warsaw. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/30/> (дата звернення: 17.03.2023).

[6] History of Warsaw. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/History_of_Warsaw (дата звернення: 01.04.2023).

[7] Nature & Parks in Warsaw. URL: https://www.tripadvisor.com/Attractions-g274856-Activities-c57-Warsaw_Mazovia_Province_Central_Poland.html (дата звернення: 30.03.2023).

[8] Spatial distribution of urban greenery in Warsaw. A quantitative approach / E. Bielecka et al. *Proceedings : 7th International Conference on Cartography and GIS*, 18–23 June 2018, Sozopol, Bulgaria. URL: [https://iccgis2018.cartography-gis.com/7ICCGIS_Proceedings/7_ICCGIS_2018%20\(46\).pdf](https://iccgis2018.cartography-gis.com/7ICCGIS_Proceedings/7_ICCGIS_2018%20(46).pdf) (дата звернення: 29.03.2023).

[9] Wageningen University & Research: dr.ir. J.A. Hiemstra, dr. S. de Vries en ir. J.H. Spijker Greenery and residential. URL: <https://edepot.wur.nl/418848> (дата звернення: 28.03.2023).

[10] Which European capitals have the most green spaces? URL: <https://www.weforum.org/agenda/2022/08/green-space-cities-climate-change> (дата звернення: 28.03.2023).

[11] Coraz więcej zieleni w Warszawie – podsumowanie działań Zarządu Zieleni w 2021 r. URL: <https://um.warszawa.pl/-/coraz-wiecej-zieleni-w-warszawie-podsumowanie-dzialan-zarzadu-zieleni-w-2021-r> (дата звернення: 31.03.2023).

[12] Jak zielone są europejskie miasta? Warszawa w pierwszej dziesiątce. URL: <https://forsal.pl/biznes/ekologia/artykuly/8515874,jak-zielone-sa-europejskie-miasta-warszawa-w-pierwszej-dziesiatce.html> (дата звернення: 31.03.2023)

[13] Łazienki Królewskie w Warszawie. URL: https://pl.wikipedia.org/wiki/%C5%81azienki_Kr%C3%B3lowskie_w_Warszawie (дата звернення: 01.04.2023).

[14] Ogród Saski w Warszawie. URL: https://pl.wikipedia.org/wiki/Ogr%C3%B3d_Saski_w_Warszawie (дата звернення: 01.04.2023).

[15] Ulica Nowy Świat. URL: https://warszawa.fandom.com/wiki/Ulica_Nowy_%C5%9Awiat (дата звернення: 02.04.2023).

[16] Warszawa lepsza niż Paryż, Tokio i Nowy Jork. Polskie miasto znalazło się na 12. miejscu tej listy. URL: <https://metrowarszawa.gazeta.pl/metrowarszawa/56,141635,23354730,warszawa-lepsza-niz-paryz-tokio-i-nowy-jork-polskie-miasto.html> (дата звернення: 31.03.2023).

[17] «Ідея почати реконструкцію Варшави під час війни виявилася вдалою»: Архітектор про те, як Друга світова зробила польську столицю кращою. URL: <https://birdinflight.com/architectura-uk/20220411-grzegorz-piatek.html> (дата звернення: 17.03.2023).

[18] Варшава після війни: як відбудували місто. URL: <https://weekend.today/gorod/varshava-pislya-vijny-yak-vidbudovuvaly-misto.htm> (дата звернення: 16.03.2023).

[4] Green Warsaw even greener. Retrieved from: <https://www.iris-sensing.com/us/news/article/green-warsaw-even-greener/>.

[5] Historic center of Warsaw. Retrieved from: <https://whc.unesco.org/en/list/30/>.

[6] History of Warsaw. Retrieved from: https://en.wikipedia.org/wiki/History_of_Warsaw (date of application: 01.04.2023).

[7] Nature & Parks in Warsaw. Retrieved from: https://www.tripadvisor.com/Attractions-g274856-Activities-c57-Warsaw_Mazovia_Province_Central_Poland.html (date of application: 30.03.2023).

[8] Bielecka, E., Calka, B., Bitner, A. Spatial distribution of urban greenery in Warsaw. A quantitative approach – Proceedings, 7th International Conference on Cartography and GIS, 18–23 June 2018, Sozopol, Bulgaria. ISSN: 1314-0604, Eds : Bandrova T., Konečný M. Retrieved from: [https://iccgis2018.cartography-gis.com/7ICCGIS_Proceedings/7_ICCGIS_2018%20\(46\).pdf](https://iccgis2018.cartography-gis.com/7ICCGIS_Proceedings/7_ICCGIS_2018%20(46).pdf).

[9] Wageningen University & Research : dr.ir. J.A. Hiemstra, dr. S. de Vries en ir. J.H. Spijker Greenery and residential. Retrieved from: <https://edepot.wur.nl/418848> (date of application: 28.03.2023).

[10] Which European capitals have the most green spaces? Retrieved from: <https://www.weforum.org/agenda/2022/08/green-space-cities-climate-change>.

[11] Coraz więcej zieleni w Warszawie – podsumowanie działań Zarządu Zieleni w 2021 r. Retrieved from: <https://um.warszawa.pl/-/coraz-wiecej-zieleni-w-warszawie-podsumowanie-dzialan-zarzadu-zieleni-w-2021-r>.

[12] Jak zielone są europejskie miasta? Warszawa w pierwszej dziesiątce. Retrieved from: <https://forsal.pl/biznes/ekologia/artykuly/8515874,jak-zielone-sa-europejskie-miasta-warszawa-w-pierwszej-dziesiatce.html>.

[13] Łazienki Królewskie w Warszawie. Retrieved from: https://pl.wikipedia.org/wiki/%C5%81azienki_Kr%C3%B3lowskie_w_Warszawie (date of application: 01.04.2023).

[14] Ogród Saski w Warszawie. Retrieved from: https://pl.wikipedia.org/wiki/Ogr%C3%B3d_Saski_w_Warszawie (date of application: 01.04.2023).

[15] Ulica Nowy Świat. Retrieved from: https://warszawa.fandom.com/wiki/Ulica_Nowy_%C5%9Awiat.

[16] Warszawa lepsza niż Paryż, Tokio i Nowy Jork. Polskie miasto znalazło się na 12. miejscu tej listy. Retrieved from: <https://metrowarszawa.gazeta.pl/metrowarszawa/56,141635,23354730,warszawa-lepsza-niz-paryz-tokio-i-nowy-jork-polskie-miasto.html> (date of application: 31.03.2023).

[17] “Ідея поchaty реконструкції Варшави під час війни виявилася вдалою”: Архітектор про те, як Друга світова зробила польську столицю кращою [“The idea to start the reconstruction of Warsaw during the war turned out to be successful”: Architect on how the Second World War made the Polish capital better]. Retrieved from: <https://birdinflight.com/architectura-uk/20220411-grzegorz-piatek.html> [in Ukrainian].

[18] Varshava pislya viyny: yak vidbudovuvaly misto [Warsaw after the war: how the city was rebuilt]. Retrieved from: <https://weekend.today/gorod/varshava-pislya-vijny-yak-vidbudovuvaly-misto.htm> [in Ukrainian].

[19] Gzhegozh Piontek pro vidbudovu Varshavy [Grzegorz Piontek on the reconstruction of

[19] Гжеґоґ Пйонтек про відбудову Варшави. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=vWcgjB3eA7Q> (дата звернення: 15.03.2023).

[20] Королівські стежки (Варшава). URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BB%D1%96%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96_%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%B6%D0%BA%D0%B8_\(%D0%92%D0%B0%D1%80%D1%88%D0%B0%D0%B2%D0%B0\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BB%D1%96%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96_%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%B6%D0%BA%D0%B8_(%D0%92%D0%B0%D1%80%D1%88%D0%B0%D0%B2%D0%B0)) (дата звернення: 01.04.2023).

[21] Оборона Варшави (1939). URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9E%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%B0_%D0%92%D0%B0%D1%80%D1%88%D0%B0%D0%B2%D0%B8_\(1939\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9E%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%B0_%D0%92%D0%B0%D1%80%D1%88%D0%B0%D0%B2%D0%B8_(1939)) (дата звернення: 02.04.2023).

[22] Озеленення міст: чому важливо жити не в кам'яних джунглях. URL: <https://ecolog-ua.com/news/ozelenennya-mist-chomu-vazhlyvo-zhyty-ne-v-kamyanykh-dzhunglyah> (дата звернення: 28.03.2023).

[23] Саксонський сад. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%B0%D0%BA%D1%81%D0%BE%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D1%81%D0%B0%D0%B4 (дата звернення: 01.04.2023).

[24] Як відбудована після Другої світової війни Варшава стала кращою? URL: <https://hmarochos.kiev.ua/2022/04/13/yak-vidbudovana-pislya-drugoyi-svitovoyi-vijny-varshava-stala-krashhoyu/> (дата звернення: 16.03.2023).

Warsaw]. Retrieved from: <https://www.youtube.com/watch?v=vWcgjB3eA7Q> [in English].

[20] Korolivski stezhky (Varshava) [Royal Paths (Warsaw)]. Retrieved from: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BB%D1%96%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96_%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%B6%D0%BA%D0%B8_\(%D0%92%D0%B0%D1%80%D1%88%D0%B0%D0%B2%D0%B0\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BB%D1%96%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96_%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%B6%D0%BA%D0%B8_(%D0%92%D0%B0%D1%80%D1%88%D0%B0%D0%B2%D0%B0)) [in Ukrainian].

[21] Oborona Varshavy (1939) [Defense of Warsaw (1939)]. Retrieved from: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9E%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%B0_%D0%92%D0%B0%D1%80%D1%88%D0%B0%D0%B2%D0%B8_\(1939\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9E%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%B0_%D0%92%D0%B0%D1%80%D1%88%D0%B0%D0%B2%D0%B8_(1939)) [in Ukrainian].

[22] Ozelenennia mist: chomu vazhlyvo zhyty ne v kamianykh dzhunhliakh [Urban greening: why it is important not to live in a stone jungle]. Retrieved from: <https://ecolog-ua.com/news/ozelenennya-mist-chomu-vazhlyvo-zhyty-ne-v-kamyanykh-dzhunglyah> [in Ukrainian].

[23] Saksonskiyi sad [Saxon Garden]. Retrieved from: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%B0%D0%BA%D1%81%D0%BE%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D1%81%D0%B0%D0%B4 [in Ukrainian].

[24] Yak vidbudovana pislia Druhoi svitovoi viiny Varshava stala krashchoiu? [How did Warsaw, rebuilt after the Second World War, become better?]. Retrieved from: <https://hmarochos.kiev.ua/2022/04/13/yak-vidbudovana-pislya-drugoyi-svitovoyi-vijny-varshava-stala-krashhoyu/> [in Ukrainian].

ABSTRACT

Priakha Yu., Gnatiuk L. The influence of the Second World War on the landscaping of Warsaw.

The purpose of the article is to analyze the impact and consequences of the Second World War on landscaping, vegetation and some infrastructure objects in Warsaw. Before the beginning of the Second World War, Warsaw was a very bright city, it was the cultural, economic and political center of Poland. The city was also known for its ancient architecture, including the Old Town, which was listed as a UNESCO World Heritage Site in 1980. The city had a large number of universities and was known for numerous artistic and scientific achievements. Due to the Second World War, Warsaw suffered severe destruction, including the damage or destruction of infrastructure, historical monuments, libraries, universities, government buildings and important historical churches. It was fairly quickly assessed that 41% of the buildings were slightly damaged or not damaged at all, that is, they could be repaired fairly quickly or they did not need repair at all, 15% of the buildings were considered suitable for repair, and 44% were not suitable for restoration at all. During the 6 years of the war, a lot of people were injured, it is very difficult to estimate the exact number of people who survived. People either moved themselves or were forcibly evicted by the Germans. Of the 1 300 000 people who lived in Warsaw in 1939, approximately 500 000 were refugees somewhere around Warsaw, who then quickly began to return to the city and fill the ruins with life. None of the bridges over the river survived. Therefore, long-term planning was quite a difficult task, but in the short term it was planned to restore the infrastructure and provide housing for people. It took more than 20 years for Warsaw to recover. One of the most popular parks in pre-war Warsaw was Lazenki Park, built by the Polish king Stanisław August Poniatowski in the 18th century. Another important green space

for the townspeople is the Saxon Garden, which is considered the first public garden. During the reconstruction, much attention was paid to the restoration of green spaces, thanks to which modern Warsaw often finds itself among the rankings of green European capitals.

Key words: landscaping, Warsaw, World War II, city reconstruction, public spaces, parks.

AUTHOR'S NOTE:

Priakha Yuliia, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine, e-mail: yuliapryaha13@gmail.com

Gnatiuk Liliia, Associate Professor of the Department of Computer Technologies of Design and Graphics, National Aviation University, Kyiv, Ukraine, e-mail: liliia.hnatiuk@npp.nau.edu.ua, orcid: 0000-0001-5853-9429

Стаття подана до редакції 01.05.2023 р.